

Marcin Górnikiewicz
Mariusz Kuryłowicz

Przedmiot poznania oraz różnice metodologiczne w naukach o polityce i w naukach o bezpieczeństwie na przykładzie badań nad rolą Azji Centralnej w chińskiej i rosyjskiej polityce zagranicznej

The object of knowledge and methodological differences in political science and security studies, using the example of research on the role of Central Asia in Chinese and Russian foreign policy

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule jest ustalenie możliwie skutecznych z metodologicznego punktu widzenia kryteriów identyfikacji problematyki oraz doboru metod teoretycznych podczas badań dotyczących roli i umiejscowienia Azji Centralnej w geopolitycznej perspektywie Chin i Rosji. Jednocześnie autorzy podjęli wyzwanie ustalenia tychże kryteriów w wymiarze interdyscyplinarnym, koncentrując się na dwóch wydawałoby się najbardziej adekwatnych w przedmiocie badania dyscyplinach: naukach o bezpieczeństwie i naukach o polityce. Takie podejście wymaga zatem zgłębienia metod i tym samym kryteriów ich doboru w obu dyscyplinach, następnie porównania otrzymanych wyników tak, aby wskazać podobieństwa i różnice w przedmiocie badania między tymi dwiema dyscyplinami.

Słowa kluczowe: metodologia nauk społecznych, metodologia nauk o bezpieczeństwie, metodologia nauk politycznych, Azja Centralna, Rosja, Chiny.

The subject of considerations adopted in this article is to determine the most effective, from the methodological point of view, criteria for

identifying the issues and the selection of theoretical methods during research on the role and location of Central Asia in the geopolitical perspective of China and Russia. At the same time, the authors took up the challenge of establishing these criteria in an interdisciplinary dimension, focusing on two disciplines that would seem to be the most relevant to the subject of the study: security sciences and political sciences. Therefore, such an approach requires exploring the methods and thus the criteria for their selection in both disciplines, and then comparing the results obtained in order to indicate the similarities and differences in the subject of research between these two disciplines.

Key words: methodology of social sciences, methodology of security sciences, methodology of political sciences, Central Asia, Russia, China.

Wprowadzenie

Przedmiotem badań jest metodyka określania przedmiotu poznania w naukach o polityce i naukach o bezpieczeństwie w zawężeniu do obszaru problemowego zadedykowanego określeniu tegoż przedmiotu w odniesieniu do badań nad rolą Azji Centralnej w chińskiej i rosyjskiej polityce zagranicznej. W dziedzinie nauk społecznych zawierających wiele różnych dyscyplin można nierzadko odnieść wrażenie nachodzenia na siebie przedmiotu poznania tychże dyscyplin, co z natury rzeczy może rodzić obawy o solidne, metodologiczne podstawy istnienia tych dyscyplin. Rozumując *a contratio*, rodzi się wątpliwość, czy jeżeli przedmiot poznania określonej dyscypliny jest niesprecyzowany i dotyka przedmiotu innych dyscyplin, to czy istnienie tejże dyscypliny jest rzeczywiście uzasadnione. Z tym problemem autorzy zmierzili się na przykładzie problematyki mogącej dotyczyć zarówno nauk o bezpieczeństwie, nauk o polityce, a nawet od niedawna cieszących się estymą samodzielnej dyscypliny „stosunków międzynarodowych”. W niniejszym tekście autorzy ograniczyli się do rozważań nad przedmiotem poznania między dyscyplinami z nieco dłuższą tradycją, tak aby podjąć próbę udzielenia możliwie satysfakcjonującej odpowiedzi¹.

¹ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985, s. 30-31; J. Zieliński, *Metodologia pracy naukowej*, Wyd. ASPRA-JR, Warszawa 2012, s. 27.

W efekcie można wyodrębnić na wstępie kilka szczegółowych pytań problemowych (problemów szczegółowych) prowadzących do uzyskania odpowiedzi na główne pytanie problemowe (problem główny): Co jest przedmiotem badań w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o polityce? Czy i jakie są różnice w kryteriach identyfikacji przedmiotu badań tych dyscyplin oraz jakie zatem są kryteria doboru metod teoretycznych w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o polityce?

Jak można ocenić właściwy dobór metod teoretycznych w badaniu zjawisk społecznych w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o polityce?

Wskazanie jako przedmiotu rozważań kryteriów służących identyfikacji problematyki oraz doboru metod teoretycznych jednocześnie ogranicza zakres merytoryczny do tych metod, wyłączając zgłębianie metod empirycznych jako takich. W efekcie w niniejszym tekście metodom empirycznym na wskazanym przykładzie Azji Centralnej zostanie poświęcony jeden akapit o ogólnym brzmieniu, gdyż w opinii autorów jest to niezbędne, aby móc w sposób logicznie spójny przejść do omawiania przedmiotu rozważań. Zebranie danych empirycznych jest fundamentalne, ponieważ stanowi bazę wiedzy, z której czerpie się w dalszej części każdego badania. Jednocześnie bezwzględnie ważne jest sięgnięcie do właściwych metod teoretycznych oraz przyjęcie odpowiednich technik i narzędzi tak, aby w wyniku przetworzenia zebranych uprzednio danych empirycznych otrzymać możliwie obiektywne a zarazem wiarygodne wnioski przekładające się na weryfikacje hipotez i rozwiązanie przyjętych problemów badawczych².

Główny problem badawczy (główne pytanie problemowe):

Jaki jest przedmiot poznania i różnice w podejściu metodologicznych do podjętej problematyki w ramach nauk o bezpieczeństwie i nauk o polityce na przykładzie badań nad rolą Azji Centralnej w chińskiej i rosyjskiej polityce zagranicznej?

² E. Wiśniewski, *Metodyka wojskowych badań naukowych*, cz. 1, zeszyt 3, Warszawa 1990, s. 60.

Szczegółowe problemy badawcze (szczegółowe pytania problemowe):

- Co jest przedmiotem badań w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o polityce?
- Czy i jakie są różnice w kryteriach identyfikacji przedmiotu badań tych dyscyplin oraz jakie zatem są kryteria doboru metod teoretycznych w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o polityce?
- Jak można ocenić właściwy dobór metod teoretycznych w badaniu zjawisk społecznych w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o polityce?

Metody: przegląd literatury, analiza, porównanie, synteza, wnioskowanie (technika: dedukcja)

W poszukiwaniu odpowiedzi na tak postawione pytania autorzy posłużyli się metodą przeglądu literatury (eng. *literature review*) celem zebrania odpowiedniej bazy danych, opierając się, co oczywiste, na źródłach metodologicznych reprezentujących obie wymienione wyżej dyscypliny naukowe. Dobierając wspomniane źródła, autorzy kierowali się autorytetem wybranych metodologów, jak również stopniem kompletności i głębi przedstawianych przezeń treści. W efekcie w niniejszym tekście nie zostały zamieszczone wszystkie źródła, jakie autorzy przeczytali, lecz tylko te, które miały istotny wpływ na powstanie tego artykułu. Z panteonu metod teoretycznych autorzy wybrali analizę i porównanie. Wybór ten podyktowany był koniecznością dokonania hierarchizacji i kategoryzacji przyswajanych treści na mniejsze bloki merytoryczne, aby następnie móc dokonać porównania między treściami prezentowanymi przez poszczególnych metodologów. Pozwoliło to na uzyskanie możliwie wyczerpujących odpowiedzi na postawione wyżej pytania.

Metody empiryczne a metody teoretyczne

Na łamach artykułów naukowych opublikowanych zarówno w naukach o bezpieczeństwie, jak i naukach o polityce można nierzadko spotkać się z manierą wymieniania różnych metod, technik, a nawet narzędzi badawczych, lecz bez podania szczegółów ich zastosowania w pragmatyce prowadzonych badań. W przypadku metod empirycznych problem ten rzadziej występuje, ponieważ zazwyczaj czytelnik może przeczytać nie tylko jakie metody zostały wybrane przez autorów, lecz także jak zostały wykorzystane (przykładowo autorzy zamieszczają wzór wykorzystanego i opracowanego przez siebie kwestionariusza ankiety). Niekoniecznie autorzy wprost wyjaśniają, dlaczego wybrali daną metodę/technikę, aczkolwiek nierzadko powody te wynikają z wybranej problematyki badań. Natomiast w przypadku metod teoretycznych wyjaśnienie ogranicza się, jak wspomniano, do wymienienia tych metod/technik przez autorów, natomiast bez słowa wyjaśnienia jak rzeczywiście zostały użyte w procesie przetwarzania zebranych uprzednio danych empirycznych. Ta część badania jest o tyle istotna, iż dane empiryczne należy zebrać w możliwie kompletnym zakresie, tak aby umożliwiły zyskanie wglądu w możliwie najszersze spektrum przyjętej problematyki. Konkludując, należy zebrać tak obfity materiał empiryczny, aby było możliwe opracowanie na tej podstawie odpowiedzi na postawione pytanie/pytania problemowe, zachowując niezbędny w badaniach obiektywizm, co oczywiście byłoby niemożliwe wobec dysponowania jedynie ograniczoną lub wręcz fragmentaryczną wiedzą z zakresu przyjętej problematyki³. Wówczas wycinkowa wiedza gwarantowałaby równie merytorycznie ograniczone wnioski, a ostatecznie odpowiedzi. Dysponując zatem odpowiednio rozbudowaną bazą wiedzy empirycznej, należy przejść do jej przetwarzania pod kątem przyjętego pytania lub pytań problemowych, co stanowi swoiste wyzwanie, gdyż niewłaściwie przeprowadzony proces przetwarzania tych danych będzie prowadzić do błędnych wniosków, a tym samym uzyskania nieprawdziwych odpowiedzi na postawione uprzednio pytania. Dlatego też tak ważne jest, aby wskazać przyjęte kryteria doboru, a następnie ukazać przynajmniej fragmentarycznie przyjęty proces przetwarzania informacji, opierając się na wybranych metodach teoretycznych, aby odbiorcy mieli świadomość,

³ J.W. Creswell, *Projektowanie badań naukowych, metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 107-113.

na jakiej podstawie autorzy sformułowali swoje wnioski⁴. Innymi słowy, pozwoli to czytelnikom samodzielnie zweryfikować rzetelność przyjętej metodyki, aby być może zaproponować jej ulepszenie lub przyjąć, iż nie budzi wątpliwości, a zatem wypracowane wnioski należy uznać za wiarygodne z metodologicznego punktu widzenia.

Przedmiot badań: nauki o bezpieczeństwie, a nauki o polityce

Zanim przejdziemy do zidentyfikowania przedmiotu badań w wymienionych dyscyplinach warto zadać pytanie o przedmiot badań w naukach społecznych, w których obie dyscypliny funkcjonują. Jest to o tyle istotne, gdyż jak zauważył wybitny polski naukowiec Jarosław Zieliński na podstawie dorobku minionych pokoleń metodologów, warunkiem niezbędnym w procesie kształtowania się nowej dziedziny/dyscypliny nauki jest spełnienie kilku wymogów⁵: „wyodrębnienie się grupy ludzi, zajmujących się daną dziedziną nauki i przekonanych o jej odrębności; powstanie szeregu instytucji badawczych i dydaktycznych, uprawiających daną dziedzinę nauki; napływ młodych ludzi zafascynowanych daną nauką; akceptacja dyscypliny przez najwybitniejszych uczonych; usamodzielnienie się dyscypliny naukowej poprzez określenie: swojego przedmiotu, swoich metod badawczych, swoich teorii naukowych”.

J. Zieliński nawiązując do opinii wyrażonej przez M. Ossowską i S. Ossowskiego podzielił ich, wydaje się słuszny pogląd, iż przedmiot badań poszczególnych nauk nie wyodrębnia się decyzją polityczną czy administracyjną, lecz w toku rozwoju tych nauk, które im są nowsze tym przedmiot badań rozleglejszy i bardziej nieokreślony. Dopiero wypracowywanie coraz solidniejszego dorobku naukowego, a zatem stosowania i rozwijania stosownie do własnych potrzeb najróżniejszych metod (w tym technik i narzędzi) badawczych, a w efekcie rozwijanie teorii danej nauki powoduje, że przedmiot badań ulega coraz widoczniejszej krystalizacji⁶. Kolejny niezrównany metodolog, którego dorobek stanowi ikonę metodologów nauk społecznych, wskazał, iż przedmiotem zainteresowania

⁴ Ibidem.

⁵ J. Zieliński, *Metodologia pracy naukowej*, wyd. ASORA-JR, Warszawa 2012, s. 27.

⁶ Ibidem, s. 28.

badawczego nauk społecznych są zjawiska społeczne jako takie⁷. Między innymi S. Nowak przytoczył hipotezy (z czasem te przeistoczyły się w tezy stanowiące dorobek nauk społecznych) stawiane przez dziewiętnastowiecznego filozofa niemieckiego Wilhelma Diltheya, zgodnie z którymi „zadaniem nauk społecznych jest (...) interpretacja działań ludzkich i wytworów ludzkiej działalności”, czyli szeroko rozumianych zjawisk społecznych⁸.

Interesującej odpowiedzi udzielił E. Babbie, wskazując, że badania społeczne koncentrują się na „odkrywaniu prawidłowości w życiu społecznym, poprzez systematyczną obserwację i wyciąganie wniosków (...) skupiając się na obserwacji i analizie procesów oraz zjawisk zachodzących w społeczeństwie. (...) W związku z tym badania społeczne nie są mieralne. Celem badań społecznych jest obserwacja, opis i wyjaśnienie prawidłowości towarzyszących życiu społecznemu lub w przypadku zmian w tych prawidłowościach, tłumaczenie tych zmian”⁹. Można zatem przyjąć, iż badacze społeczni identyfikują prawidłowości życia społecznego, co pozwala na trafne opisywanie zbiorowych zachowań ludzi. W oparciu o tak pozyskaną wiedzę opracowują wnioski, które stają się podstawą teorii tłumaczących reguły rządzące ludzką aktywnością.

Przedmiotem poznania nauk społecznych jako kompleksowo rozumianego zbioru poszczególnych dyscyplin są zjawiska społeczne rozumiane jako procesy zachodzące w społeczeństwie w formie szeroko rozumianych interakcji międzyludzkich oraz człowieka/ludzi z otoczeniem, a zatem wszelkie działania ludzkie i wytwory działań ludzkich, aczkolwiek ograniczone do działań i wytworów o charakterze interakcji międzyludzkich.

Przechodząc na grunt poszczególnych dyscyplin przedmiotem poznania nauk o polityce jest oczywiście polityka, przy czym istota właściwie zidentyfikowanego przedmiotu tkwi w szczegółach, a mianowicie sposobie interpretacji tej polityki rozumianej naturalnie jako zjawisko społeczne¹⁰. Pomocne w zrozumieniu perspektywy przyjętej w tej dyscyplinie mogą być cechy określające przedmiot badań nauk o polityce, który powinien dotyczyć¹¹:

□ działalności społecznej,

⁷ S. Nowak, op. cit., s. 30-31; 62-80.

⁸ Ibidem, s. 67.

⁹ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 37.

¹⁰ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995, s. 20-21.

¹¹ E. Zieliński, *Nauka o państwie i polityce*, Dom Wydawniczy Elpisa, Warszawa 2006, s. 11-25.

- dążenia do przejęcia i utrzymania władzy,
- relacji instytucji rządowych względem siebie i społeczeństwa,
- ich spektrum działania.

Definicję przedmiotu poznania nauk o polityce uznawaną przez zdecydowaną większość środowiska politologicznego zaproponował onegdaj Max Weber wskazując, iż: „[jest to] dążenie do udziału we władzy lub do wywierania wpływu na podział władzy, czy to między państwami czy też w obrębie państwa między grupami ludzi, jaki ono obejmuje. Cytując za znanym politologiem A. Chodubskim „Przedmiotem poznania politologii jest zatem działalność państwa, partii politycznych, ogół zjawisk i stosunków związanych ze zdobyciem, utrzymaniem i wykonywaniem władzy”¹².

Konkludując, można zatem przyjąć, iż przedmiotem poznania nauk o polityce w ramach zjawisk społecznych są polityczne zjawiska społeczne, czyli takie, które cechują się dążeniem jednostki lub grupy ludzi do przyjęcia i utrzymania władzy, uwzględniając zarówno pojedyncze działania, jak i działania systemowe oraz długotrwałe charakteryzujące instytucjonalny wymiar władzy.

Autorzy, pozostając w świadomości, iż zaproponowane przezeń duże uproszczenie przedmiotu badań nauk o polityce, stanowią próbę definicyjnego zoptymalizowania wykładni tego przedmiotu do niezbędnego minimum, zdecydowali się na ten zabieg jedynie w celu dokonania porównania z przedmiotem nauk o bezpieczeństwie, o czym niżej. Warto zatem dodać słowem niezbędnego wyjaśnienia, a po części usprawiedliwienia, iż zaproponowana, mocno okrojona forma definiowania przedmiotu poznania nauk o polityce nie powinna nigdy stanowić odniesienia, gdyż jak wspomniano, została zaproponowana jedynie na rzecz niniejszych, również bardzo fragmentarycznych rozważań.

W podobnym duchu potraktowane zostały nauki o bezpieczeństwie, wychodząc od wspólnej podstawy w postaci badania zjawisk społecznych, aczkolwiek zawężonych do bezpieczeństwa¹³. W ramach nauk o bezpieczeństwie nie bada się wszystkiego co ma związek z możliwie najszerszej pojmowanym bezpieczeństwem, a jedynie bezpieczeństwo jednostek i grup ludzkich (zarówno w krótkiej, średniej, jak i długiej perspektywie czasowej) w ramach badanych zjawisk społecznych. Rozumując

¹² M. Weber, *Polityka jako zawód i powołanie*, Kraków 1998, s. 56

¹³ A. Czupryński, *Właściwości badań naukowych bezpieczeństwa* [w:] B. Wiśniewski, *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, WSPol, Szczelno 2011, s. 118-120.

a contrario, przedmiotem badań tych nauk nie mogą być zatem aspekty czysto techniczne związane z bezpieczeństwem jakichkolwiek urządzeń, gdyż definitywnie taki przedmiot badań nie zawiera w sobie pierwiastka zjawisk społecznych. Zarazem zachowania ludzkie wynikające z przestrzegania lub omijania określonych zasad bezpieczeństwa podczas użytkowania tych urządzeń mieszczą się w szerokiej pojęciowo kategorii zachowań społecznych.

Przykładem, który jest wart podjęcia, są konflikty między społeczeństwami, które niezależnie od charakteru (kulturowy, społeczny, ekonomiczny, militarny, informacyjny, poniżej progu wojny etc.) mogą stanowić obszar badań wielu dyscyplin. Przedstawiciele psychologii mogą skupić się na zmianach zachodzących w psychice ludzi (zarówno cywilów, jak i żołnierzy) dotkniętych działaniami wojennymi, ekonomiści będą badać wpływ wojny na ekonomię (zmienne mikro- i makroekonomiczne) zarówno krajów w nią bezpośrednio bądź pośrednio zaangażowanych, jak i krajów zupełnie nieuczestniczących w danym konflikcie zbrojnym, lecz na których gospodarki dany konflikt wywarł wpływ (negatywny bądź pozytywny). Socjologowie zajmą się wpływem konfliktu na zachowania poszczególnych grup społecznych, a przedstawiciele nauk o bezpieczeństwie wpływem wojny na wzrost lub spadek poziomu bezpieczeństwa różnych grup społecznych w zależności od ich stopnia zaangażowania lub odczuwających skutki prowadzonych działań wojennych. Wspomniany poziom bezpieczeństwa może być rzeczywisty w danym miejscu i czasie, jak również prognozowany w wyniku podjętych działań np. podjętej dynamiki zbrojeń, bądź intensyfikacji ubiegania się o udział w sojuszach wojskowych, co wcześniej nie było poważnie rozważane. Niebagatelna może być również analiza własnego i obcego potencjału w wyniku obserwacji przebiegu danego konfliktu i podjęcie stosownych działań np. zwiększenie naboru do sił zbrojnych/obronnych. Podany przykład może kojarzyć się bezpośrednio z obszarem badań nauk o bezpieczeństwie, lecz w rzeczywistości wojna jest tak rozległym i wewnątrznie złożonym zjawiskiem społecznym, iż zawsze będzie stanowić przedmiot poznania wielu dyscyplin funkcjonujących w ramach kompleksowo rozumianych nauk społecznych. Podobnie jest z innymi zjawiskami jak chociażby typowo ekonomicznymi, które również mogą wywierać wpływ na zachowania społeczne dotyczące bezpieczeństwa zbiorowego różnych grup. Innym przykładem może być nagła zmiana nastrojów politycznych w społeczeństwie objawiająca się

wzrostem lub spadkiem poparcia dla określonych partii politycznych, stowarzyszeń pozarządowych o celach politycznych bądź idei i wartości.

Uświadomienie sobie przedmiotu poznania nauk społecznych, a w ramach tychże poszczególnych dyscyplin stanowi podstawę do rozpoczęcia badań nad danym zagadnieniem (sytuacją problemową), tak aby od początku przyjąć właściwą danej dyscyplinie metodykę prowadzenia badań, nie wchodząc nieświadomie w zakres poznania innych dyscyplin. Wówczas może się okazać, że warto rozważyć przeprowadzenie badań poli- bądź interdyscyplinarnych, aczkolwiek z pełną świadomością konieczności zaangażowania przedstawicieli różnych dyscyplin celem możliwie wielowymiarowego i pełnego poznania danej problematyki, a zarazem z prawidłowo skonstruowanymi pytaniami problemowymi, hipotezami, celami, a w ostateczności planem badań uzupełnionym o właściwe w danej dyscyplinie bądź dyscyplinach metody, techniki i oczywiście narzędzia badawcze. Nawiązując, ekonomiści nie powinni prowadzić badań nad skutecznością wykorzystywanego w konflikcie sprzętu i uzbrojenia, ale byłoby wskazane, aby prowadzili badania nad wpływem zmiennych mikro- i makroekonomicznych na możliwości wykorzystania tegoż sprzętu i uzbrojenia w walce. Podobnie przedstawiciele nauk o bezpieczeństwie nie powinni prowadzić badań w obszarze ekonomii w związku z powołanymi działaniami wojennymi, a skoncentrować wysiłek poznawczy na metodyce działań wojennych, jak również efektywności danego potencjału w działaniach defensywnych bądź ofensywnych (włącznie z wyprzedzaniem ataków wyprzedzających mających osłabić potencjalnego przeciwnika przed dokonaniem aktu agresji). Wówczas badania interdyscyplinarne pozwoliłyby na uzyskanie kompletnego obrazu wpływu wojny na potencjał militarno-ekonomiczny wybranych państw, podobnie jak przedstawiciele nauk politycznych mogliby badać wpływ tegoż konfliktu na zmiany zachodzące w polityce zagranicznej i wewnętrznej tychże państw. Takie podejście pozwoliłoby zachować poprawność metodologiczną objawiającą się precyzyjnym zakreśleniem granic przedmiotu poznania odpowiadającym poszczególnym dyscyplinom.

Konkludując, można zatem przyjąć, iż przedmiotem badań nauk o bezpieczeństwie są zjawiska społeczne dotyczące szeroko rozumianego bezpieczeństwa ludzi (także w wymiarze organizacyjnym i instytucjonalnym) związane z szeroko rozumianymi ludzkimi działaniami lub zaniechaniami. Innymi słowy, jeżeli aktywność podejmowana przez człowieka prowadzi do obniżenia, utrzymania lub wzrostu poziomu bezpieczeństwa

jego samego, lub innych ludzi, to aktywność ta stanowi przedmiot poznania nauk o bezpieczeństwie.

Różnice metodologiczne w naukach o bezpieczeństwie i naukach o polityce

Pojawia się zatem pytanie, czy i w jakim zakresie obie dyscypliny korzystają z podobnych lub różnych metod, badając to samo zjawisko społeczne, lecz z dwóch różnych właściwych sobie przedmiotowo perspektyw: politycznej i bezpieczeństwa? W świetle przytoczonej wyżej argumentacji wydaje się, że obie dyscypliny mogą korzystać z tych samych, podobnych lub zupełnie różnych metod zaczerpniętych z szerokiego panteonu metod właściwych naukom społecznym (ewentualnie można rozważyć posiłkowanie się metodami z innych dziedzin, o ile będzie to absolutnie uzasadnione przyjętą koniecznością zgłębienia określonej problematyki badawczej). Istotne będzie kryterium doboru tychże metod pod kątem uzyskania możliwie wyczerpujących, obiektywnych, a przez to wiarygodnych odpowiedzi na postawione pytania problemowe, weryfikacje przyjętych hipotez oraz realizację wyznaczonych celów badań¹⁴.

Podsumowanie

Konkludując, warto zadać pytanie, czy rosyjska i chińska perspektywa o rolę Azji Centralnej w polityce zagranicznej tychże państw może stanowić przedmiot poznania nauk o bezpieczeństwie i nauk o polityce? Z oczywistych względów wyjaśnionych wyżej jest to przedmiotem poznania nauk o polityce, ale czy nadal stanowi przedmiot poznania nauk o bezpieczeństwie? Jak wynika z wyżej zarysowanej argumentacji, odpowiedź może być tylko częściowo twierdząca, a dokładniej może stanowić tenże przedmiot badań nauk o bezpieczeństwie, lecz tylko w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa wybranej grupy ludzi, co może być warunkowane najróżniejszymi czynnikami występującymi w ramach badanego

¹⁴ S. Nowak, op. cit., s. 46-58; A. Chodubski, op. cit., s. 72-82; E. Babbie, op. cit., s. 109-135, J. Zieliński, op. cit., s. 18, J.W. Creswell, op. cit., s. 115-128.

zjawiska społecznego np. militarnymi, ekonomicznymi, społecznymi, a nawet politycznymi (jednakże tylko w zaznaczonym wyżej wąsko rozumianym zakresie). Pojawia się zatem pytanie, czy badania prowadzone w ramach nauk o bezpieczeństwie nie zbiegają się z badaniami prowadzonymi w naukach o polityce? Otóż wydaje się, że nie, gdyż, jak również wskazano wcześniej, przedmiotem poznania nauk o polityce są zjawiska społeczne (w bardzo dużym uproszczeniu) wywoływane ludzkimi zachowaniami wynikającymi z utrzymywania lub przejmowania władzy, a nauk o bezpieczeństwie wywołane dążeniem do zapewnienia sobie utrzymania lub wzmocnienia poziomu bezpieczeństwa. Podsumowując, przedstawiciele obu dyscyplin badając dokładnie to samo zjawisko społeczne, swój wysiłek poznawczy skoncentrują na jego innych aspektach, co będzie wymagało nie tylko postawienia innych pytań problemowych, lecz także doboru innych metod/technik i ostatecznie opracowania różnych narzędzi badawczych.

Równolegle warto pamiętać o możliwej specyfikacji ogólnie przyjętej w naukach społecznych metodyki badań w odniesieniu do wyróżniających się sytuacji problemowych obdarzonych własną specyfiką. Wówczas rzeczywiście jest możliwe wyewoluowanie z dotychczas stosowanych metod nieco odmiennych, a z czasem powstanie zupełnie nowych odpowiadających wspomnianej specyfice podjętej sytuacji problemowej. Przykładu takiego procesu ewolucji metod, a co za tym idzie również technik i narzędzi badawczych, dostarcza antropologia kulturowa w postaci metody obserwacji, a w ramach tejże techniki obserwacji uczestniczącej. Warto zwrócić uwagę, iż technika ta powstała na użytek antropologów badających podłoże kulturowe procesów percepcyjno-decyzyjnych badanych społeczności oraz będących ich konsekwencją określonych zachowań społecznych. Technika ta polega na umiejscowieniu badacza wśród społeczności objętej badaniem, tak aby poprzez zarówno obiektywną, a zdecydowanie bardziej subiektywną obserwację własnych wrażeń, jak i doznań głębiej zrozumieć sposób postrzegania, myślenia i zachowań przejawianych przez członków badanej grupy. Alternatywą była technika obserwacji nieuczestniczącej polegającej na prowadzeniu badań w wyniku obserwacji zewnętrznej, co z jednej strony pozwalało zachować obiektywizm, ale z drugiej utrudniało zrozumienie intencji towarzyszących podejmowanemu zachowaniem przez członków badanej grupy. W efekcie wprowadzono formę łączoną, w której jeden z badaczy prowadził obserwację uczestniczącą, drugi natomiast obserwację

nieuczestniczącą zarazem zapewniając temu pierwszemu „kontakt z rzeczywistością zewnętrzną”, co przyczyniało się do zachowania stabilności emocjonalnej i psychicznej, a tym samym ograniczało ryzyko zbytniego obiektywizowania wniosków płynących z własnych obserwacji czynionych poprzez aktywne uczestnictwo w życiu badanej społeczności. Opisane techniki zostały wywiedzione z metody obserwacji rozumianej bardzo ogólnikowo i zdecydowanie bliżej rozumieniu opisanej wyżej techniki obserwacji nieuczestniczącej. Możliwe zatem, że na gruncie nauk o polityce i nauk o bezpieczeństwie dojdzie do wymiennego stosowania właściwych tym dyscyplinom metod i technik, zarazem uzupełniając ich pierwotny charakter o cechy szczególne pozwalające na przyjęcie odpowiednio głębszej perspektywy na określone sytuacje problemowe charakterystyczne dla przedmiotu badań tychże dyscyplin. Możliwe też, że podobnie jak w odniesieniu do opracowanej przez G. Hofstede techniki i narzędzi zmierzających do określenia tzw. wymiarów kultury została opracowana technika prognozowania kulturowego pozwalającego na przewidywanie decyzji w obszarze bezpieczeństwa międzynarodowego, dojdzie do wykorzystania metod i technik z nauk o polityce na rzecz nauk o bezpieczeństwie i odwrotnie. Finalnie prognozowania kulturowego nie można bezpośrednio wykorzystać w antropologii kulturowej, podobnie jak wymiary kultury G. Hofstede nie są możliwe do bezpośredniego wykorzystania w naukach o bezpieczeństwie celem badania zjawisk społecznych w tym obszarze. Możliwe są natomiast różnego rodzaju adaptacje, które pozwalają na ewolucję istniejących metod, technik i narzędzi, aż finalnie prowadzi to do opracowania zupełnie nowych metodyk badania poszczególnych problemów badawczych właściwych różnym dyscyplinom. Zważywszy, że we współczesnym świecie wiele badań ma charakter poli- i interdyscyplinarny, można zakładać, że ewolucja metodyk prowadzenia badań również będzie z czasem postępować, prowadząc do nowych i coraz ciekawszych odkryć przyczyniających się do rozwoju metodologii poszczególnych dyscyplin, a ostatecznie kompleksowo rozumianych nauk społecznych.

Bibliografia:

- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995.
- Creswell J.W., *Projektowanie badań naukowych, metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Czupryński A., *Właściwości badań naukowych bezpieczeństwa*, [w:] B. Wiśniewski, *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, WSPoI, Szczytno 2011.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985.
- Weber M., *Polityka jako zawód i powołanie*, Kraków 1998.
- Wiśniewski E., *Metodyka wojskowych badań naukowych*, cz. 1, zeszyt 3, Warszawa 1990.
- Zieliński E., *Nauka o państwie i polityce*, Dom Wydawniczy Elpisa, Warszawa 2006.
- Zieliński J., *Metodologia pracy naukowej*, Wyd. ASPRA-JR, Warszawa 2012.